

סיבת התנגדותו

הועתק והוכנס לאינטרנט

של www.hebrewbooks.org

ע"י חיים תשס"ח

לרבינו יעקב מעמד"ן

לרבינו יהונתן אייבשיץ

ב.

להקטגוריה שנתחדשה

בס"ד

ספר זה נסרק ונעבד ע"י
"יודאיקה אימג' אוצרות התורה בע"מ".
ניתנת רשות ל"היברא בוקס" שע"י חיים רוזנברג"
להכניסו לאתר ולהפיצו לצורך שימוש אישי בלבד.

וזאת למודעי

אין רשות לאף אחד להדפיסו או להעתיקו
בכל אופן שהוא או בכל אמצעי שהוא
בין בחינם בין בשכר בין ליחיד בין לרבים

ניתן להשיג עותק מספר זה ועוד ספרים
אוצרות התורה וכן התוכנה המשולבת

(בשילוב אוצר הפוסקים)

אצל:

בית ספריית מורגנשטרן

רחוב רבא 14 ת.ד. 3620 אשדוד

טלפון 08-866-0821 פקס 08-866-5059

OTZROT HATORAH

THE MORGENSTERN LIBRARY

14 RAVAH STREET

P.O.B.3620 ASDOD, ISRAEL

Email- kidosheypolin@bezeqint.net

This sefer has been provided by
Judaica Image OTZROT HATORAH for individual use only.
All rights reserved by Judaica Image OTZROT HATORAH.
Permission is only granted to Hebrew Books Org.
No Permission is granted (in any form to distribute these books)
to anyone else even if they don't sell them.

סיבת התנגדותו של רבינו יעקב נעמדין לרבינו יהונתן אייבשיץ

אחרנגולא ותרנגולתא חריב טור מלכא (גטין ניו ע)

לא פעם הסיכו דברים קטנטנים מאורעות רבני התוצאות, טכסותים אישי
איפשרו ריב לאומים ושהשפיע על התפתחות האנושיות כולה.
היה היתה תגיפת זהב לחוריה בבורח אירופי, ידיעת התורה הדין לכל
שדרות המוני ישראל. גדול היה כבוד לומדיה, והשפעת נושאי דגלה הרבנים
והתלמידים הכמים רבותה מאד.
וזנה פרצה להבת המחלוקת של רבני יעקב נעמדין נגד רבינו יהונתן
אייבשיץ והירידה כבוד התורה באשכנז, הכשירה התחלת תקופת ההשכלה וכל
ידה ההתבוללות והטמיעה.

התגלות הרוב היה אמנם ע"י הקמעות שנתן ר"א אשר ר"צ חזב
למצוא בהן שצאית, אבל ר"ע עצמו מוסר לנו כי גם לפני זה נוסחו בלב
התנגדות לר"י (1), יש שחשדו בר"ע כי מקור האיסור היא עליית ר"א חסנה
ת ק"ט על כסא הרבנות של השליש קהלות אה"ו — אלטונא דהבורג וזונקס —
אשר גם ר"ע היה מן המועמדים, ולו משפט החזקה אחרי שאביו רבי צבי אישכנז
שימש שם הרבנות איזה זמן, במלאיתו מקום חותנו הג"ר משולם מירל-שינימרה
אביו אמו של ר"ע (2), המאורע ההוא בטח לא היה בו כדי לפייס את ר"ע. אבל
כאמור יודעים אנחנו יעכבר עשירות שנים לפני התמנאות זו תססה הינאה
בלב ר"ע עד כי בעברו בשנת ת"פ דרך עיר פראג לא הפץ לקבל פניו ר"א גם
לקבל טובה ממנו.

יסופר שבהיות ר"א כבן שבע הסיב על עצמו במעשה ילדות אהב קפדונו
של החכם צבי (3), כמו כן יסופר כי אחרי שהדפיס רבינו צבי אישכנז את ספרו
„הכם צבי“ נפגש פעם עם ר"א, והוא הצעיר הרשה עצמו לבקר קשה את הספר,
והאגדה מסיימת שהחכם צבי אמר „אני כבר זקנתי מללחום עמך אבל בני יתבע
עלבוני“, אבל כל אלה הם דברי אגדה מבלי מוסמכים מבני הדור ההוא.
אולם מקור לא אכזב לכל תופעה בתקופה זו היא הספרות התורנית של אותו
הדור, בה נראה חזות הכל, לא רק הד המעשים והמאורעות כי אם גם רשמי
זהויותם ודוטי המסכות ששורו אותם, וגם אותה המחלוקה המכאיבת על שדה
ההלכה צמחה.

(1) ראה מגלת ספר מרי"ע ע' 82.

(2) רבינו אלעזר פלקש תלמידו המובהק של הנודע ביהודה אהרן ח'למיץ, החכם ונאמנה נגד
כת שבת-צבי ופרנק, הוא שכתב כן בפתקא שהדפיס לס' „עדות ביעקב“ מרי"ע, פרס"ה שנת"ה בלוצין
ברלינר-הופמן חלק שמיני ע' 174.

(3) יסופר כי החכם צבי עבר פעם דרך עיר מגורי אביו ר"ע ודרש שם בסגולה ובמאמץ שבת
רשם ל"י — שהיה אז נער כבן שבע — תוכן הדרוש על נייר ישן בכתב מושטשש כאלו היינו כמכירת
עתיק, והראה אותו לחכם צבי באמרי שדרושו נכתב זה בכר, גדולת יהונתן ח"ב ע' 285.

(4) ראה שם הגדולים הוצאת ר"מ קרנגל סאריה ציון (ק"ט ע"ב) מפי הג"ר שמעון בוכס ז"ל
קראקא ששמו מפי אביו החכם סופר.

אתרנגולא ותרנגולתא תרב טור מלכא, ומחירא על תרנגולת אחת פרצה
זבת מחלוקה בין מלכי רבנן עד שהחכם צבי הוכרח לרדת מכסא
רבנותו באה"י שמלבד זכות תורתו ישב עליו גם בזכות חזקת חותנו
הגיר משולם מירלש, ובעזבו כסא רבנותו באה"י נפסקה גם חזקת בנו אחריו,
ובזהכי פעילים בהתקרעת זו הית אז האי צורבא מרבנן צעיר שעוד לא הגיע
לעשרים שנה — ר' יהונתן אייבשיץ.

מעשה בריבה אחת שפתחה בטן תרנגולת שחוטת להוציא בני מעיה, והתחל
לילך לבטה אצל השלחן ומצפה לאכול מה שיפול ארצה, והנה אמרה הריבה
כי לא מצאה לב בתרנגולת זו, אם הריבה אמרה ישקרב לודאי כי הלב הושלך
לצרץ ואכלו החתול מיד, אבל הריבה הבטיחה שלא השליכה לחתול רק המעיין,
ולב לא היה זולת החסרון ההוא לא ניכר במעי התרנגולת שום שינוי חסרון
או רקבון, ובעוד שהתרנגולת בחיים היתה בריאה חזקה ככל אחת מתרנגולות
הבית, ובא מעשה לפני התלמידים והטריפיה מטעם ניטל הלב, כאשר מבואר בפר
סקים ומנהם בשלחן ערוך „ניטל הלב טריפה“ (5)

והנה נשאל רבינו ההכם צבי להורות מה משפט התרנגולות ההיא, הכשירה
היא אם לא, בירר ההכם צבי הלכה זו ממקורות ראשונים והעלה כי המטריפים
טורעים, לאשר דבר ברור היא לכל אשר לבו לב הכס ומות בקדקדו שאי אפשר
לשום גברא בעולם להיות אפילו שעה אחת בלא לב ויהיה כאחד הבריאים, ולסתום
מי הטפשים הקופצים להורות הוא מעיר על דברי הכסף משנה פ"י מעלכות שהיה
שנון טעם על אשר לא הורא ב"יד החזקה" להרמב"ם הלכה זו אם ניטל הלב
נדה דינו, לפי שאין כציאות כזו, לאשר אי אפשר לבעלי חי להתקיים בלא לב
אפילו שעה אחת, והביא סעד מדברי הזהר פ' פנחס (רכ"א ע"ב) שאליו אמר
לר' אליעזר דשייפין לא יכלו למיקם בעלמא אפילו רגעא חדא בלא לבא, ומעיר
החכם צבי לא שאני פוסק הלכות מתוך הזהר, אלא שהדבר מושכל ראשון והאמת
עד לעצמו, וחלילה למי שיש לו לב לחלוק בדברים אלו והחולקים בלא לב
ידברו. (6)

הנראה זו ושיש לזה המציאות של הלכה אשר דנו בה גדולי
הקדמונים והובאה בהספר האוטוריטיבי לפסקים „שלחן ערוך“ הסיבה מערערים
ומרצים, מהם חבירו ועמיתו של ההכם צבי יברכות אה"י, הוא רבנו משה
רוטנבורג ששימש יחד עם החכם צבי ברבנות השלש קהלות, כי אחרי פטירת
הג"ר משולם מירלש נמירק כטו רבים מכני הקהלה אחרי ר"מ רוטנבורג והפצו
למנות אותו לרב זריש מתיבתא, ואך אחרי שהיתה להתחכם צבי גם חזקת חותנו
השורה ביניהם שישמשו גם שניהם ברבנות זו כל אחד חצי שנה (7), וכשיצאה
הוראה זו מלפני החכם צבי התנגד לה ר"מ רוטנבורג בכל תוקף, והוא כותב
בתשובתו:

הוגד לי איך שחכם אחד הורה להתיר, רק שהמגיד לא היה ידע ההלכות (8),
ידוע אך שמביא כמה ראיות מספרים וזהר שאי אפשר לבריה להיות בלא לב
אפילו רגע, גם ראייה אחת מן הכסף משנה אשר לא מנה הרמב"ם ניטל הלב,

(5) ראה יורה דעה סי' מ' סעי' ה' ובמקורות.

(6) ראה בתשובות חכם צבי סי' ע"ד באריכות.

(7) ראה מגילת ספר לר"ע ע' 22.

(8) ברירי שהתשובה הזאת נכתבה מיר' בשנת תע"ב כבר הדפיס החכם צבי תשובתו ושם מציאות

והנה דבר זה אין צריך לפנים דהוא טריפה גמורה, והמתיר בזה הוי כאלו אומר תורתכם אמת חוץ מדבר זה, באשר כבר פסקו כל הראשונים והאחרונים שניטל הלב טריפה, ואין חולק בזה, הגם שאף תינוק דלא חכים ולא טיפש יודע שאי אפשר לכריה להיות בלא לב, ובכל זאת יש לפעמים מציאות להלכה זו, ויכל להיות שנקטן ונימק הלב מעט מעט ע"י חולאת עד שברגע קודם גמר השחיטה כלה הלב והלך לו לגמרי, וליכא למימר דאם כן לא תוכל להיות שמינה או בריאה, דברים אלו המה דרך נשים, ואין להם כמך להתיר על ידי זה איסור דאורייתא, ולא מצינו בשום טריפות הבדל השמינה היא אם רזה, ונודע שאין להוסיף על הטריפות אפילו מה שנודע לנו מדרך הרפואה שאין סופה להיות, וכן אלו שאמרו שהן טריפות אע"פ שיראה בדרכי הרפואה שתחיה בהן, ככל שכן שאין לכדות מלבנו סברות בדויות ודברי הבל, והלוא מצינו כמה נבילות שהן שמינות מאד, כן הולך ר"מ רוטנבורג ומברר כל צדדי השאלה ההיא ומסיים שחלילה לדחות תורה שלימה שלנו ואין שום צד בעולם לצדד בהיתר.

ובהתגלע הריב בין שני רבני אה"ו עבר גבולות העיר, ורבינו החכם צבי זה האדם הקשה כברזל מצא לנחוצו לערוך דבריו לפני גדולי דורו, נמוקי הוראתו זו הציע במכתב למחותנו רבינו נפתלי כ"ץ מפרנקפורט, ומחותנו זה הודרו והשיב בכתב מיום ח' סיון תס"ט, בו הוא כותב:

יפה כתב האדון מכ"ת בלי פקפוק, והדין הזה כבר בא לפני שגם בביתי נזכרנה שאלה זו, והתרתה, והיה כתמוה בעיני בני ביתי להתיר, מטעם זה אסרתי לבני ביתי והתרתי לכל אדם, זה כבר היה מעשה, ועתה לשמח את כת"ה אכתוב מעשה שהיה מה שאירע לנו מדין זה.

לאחרי שזה כמשלש שנים אשר לא בא דין לפני ולא באו הדיינים לביתי, הנה אתמול ביום ה' היו יושבים אצלי שני דייני הקהלה באיזה דין, הם האלופים ר' וואלף לוי ור' זוסמן, לנכדים מופלגים טובהקים, והיה לבי מר בקרבי על הוראות אלו כדי להשיב לרום מעלתו ולא נחה דעתי, וגם זה היה דבר תמוה אצלי להתיעץ עם איזה למדן בשום הוראה שלא עשיתי כן מעולם עד כה, ועתה שניתני את טעמי וספרתי הדברים לפני האלופים הדיינים בדרך תמוה על שרוצים לאסור דינים אלו, ואמרתי להם שכבר התרתי ניטל הלב, ושגם עתה אירע דבר זה להוד רום מעלתו, ושיש מפקקים שרוצים לאסור, כדרך הלומדים לעת בזאת שאינם מודים על האמת, והסכימו שני דיינים אלו להתיר.

ואמר לי הדיין המצויין ר' וואלף לוי יש אצלי מירושת אבותי, "שלחן ערוך" וכמה וכמה חדושי דינים מכמה גדולים בעלי הוראה כתובים על הגליון, ונכתב הדין הזה להתיר ניטל הלב בשם קדמון על פי מעשה שהיה, ומיד בקשתי והלך לביתו והביא למראה עיני, וראיתי שם במקומו נכתב על הגליון בזה"ל: מעשה אירע בימי הגאון מהר"ל מפראג שלא נמצא לב בתרגולת ובאה השאלה לפני הגאון מהר"ל והתיר את התרגולת באמרו שאי אפשר לשום ברית לחיות בלא לב אפילו רגע אחד, ובודאי לאחר שחיטה נאבד והיא היתר גמור עכ"ל הלכה למעשה, והוא כתב ישן נושן וכמה דינים מופלאים נכתבו בגליון ההוא.

ובקראי זאת נתמלא כל הבית אורה ותעלזונה כליותי, ואמרתי שישו בני מעי שכוונתי לדעת אבי זקני הגאון מהר"ל אשר שימש ברוח הקודש כמפורסם ובודאי לא יצאה תקלה מתחת ידו ובפרט בעיני אכילה.

ויפה הביא האדון מכ"ת ראייה מהזהר, ופליאה בשגבה על שהוכרח להעמיד סגוריא להביאו ראייה מן הזהר, אחרי שאין זה נקרא ראייה רק הוכחת המציאות, ובכונה יכולים להביא ראייה גם מהרופאים והחוששים והטבע וממשל השועל, והיא גילוי מלתא בעלמא, ואין תזמן מספיק לתאריך בדברים אשר חמה צלולים וברורים, והחולק בדברים אלו שלא לשם שמים והפך פניו כתנור וכיריים כאשר בעו"ה בעתים הללו זה דרכם להטיל שמץ דרופי בקדשי שמים. (10) אולם התערער על הוראה זו לא חדל, שאון הריב הגיע לחכמי הדור, והמת מצאו להם לחובה להורות דעתם בהלכה עמוקה זו, החכם צבי מוכיר שקיבל קונטרס השגות מהחכם אחד והוא מתאמץ בתשובת המכילה יותר מחמשה דפים פוליו לחזק דברי עצמו ולהשיב על ההשגות. אבל אינו מוכיר בשם מי הוא בעל ההשגות האלו.

והנה באוסף כתבי היד של הספריה על שם הרמב"ם בתל-אביב נמצא כתב יד באחד מראשי חכמי אותו הדור הוא הגאון רבינו דוד אופנהיים (11), תשובת „נשאל דוד“ לארבעת חלקי השלחן-ערוך, והנה בחלק יו"ד סי' ג' מציאתי את „קונטרס השגות“ ההוא כפי אשר נכיר ומתשובות החכם צבי, בו כתוב: על דבר השאלה בבעלים אשר שמעתי קול שאון מעיר מלאה חכמים וסופרים ובעלי תריסין מתהנדזין בדבר הלכה למעשה ונחלק התיאומה לשנים ויעבירו קול במחנה ועברה לחלק ולל"ב יצא זה אסר וזה מתיר, אמנם גוף השאלה אינם מתבאים בסגנון אחד — מציע הוא גופא דעובדא כמעט בכל סגנון לשונו של החכם צבי מבלי להזכיר בשם, ואומר: — הנה ודאי לכאורה הראיה שהביא הרב המתיר לדבריו מדברי הכסף משנה היא לכאורה ראייה ברורה מ"מ הדבר צ"ע מאד לסמוך על דיעה זו... גם מה שכתב הרב המתיר לחלק אם ראינו בהעוף שהיה חולה, אין אלו אלא דברי נביאות ואין לחלק מסברא בין טריפה לטריפה... וגדולה מזו מצאנו בספר דמשק אליעזר פא"ט (פרק אלו טרפות) שכתב דאם גברא חסר מרה או חסר כבד או חסר לב איכא פלוגתא אי כשר, אך באמת לע"ד דבר זה נשתקע ולא נאמר משום פוסק בעולם דחסר לב כשר, ואולי היא טעות הדפוס... ועוד דנראה מלשון הכסף משנה דאף יתרת אי אפשר להיות בלב משום דכל יתר כנטול דמי, ובשחיתות הר"ך ובהגה"ש כתב לתד"א מעשה בא לידי בפרה שהי' לה שני לבבות, ויעוין שם בשחיתות מה שנדפס בשמי וזכרי להדיא דנמצא הדבר במציאות שהיה לה שני לבבות... שוב מציאתי בתשובת הרשב"א הנדפס באותיות מרובעות סי' קס"ג שכתב בהמה שאין לה מרה או שאין לה לב טרפה, הרי דחסר לב הוא דבר שמציאות כמו מרה. והנה מה שכתב הרב להסתייע מדברי הזהר כיון שאינו מתנגד לש"ס דילן... אין ראיה מדברי הזהר לנידון דידן, וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה להקיל, הוא דדברי הזהר קאי על לב אדם דממשיל כל ישראל ללב, ואל יפה לב אדם עליו לדמות בטריות, דאדם ובהמה לא ילפינן מהדדי. דאדם איח ליה שכל והבנה באבנתא דלבא תליא מלתא וכשניטל והוא חסר לב כל שייפא דהיינו איבריו כאלו אינו כיון שניטל ממנו המדע והשכל דא חסר מה קנה,

(10) ראה שי"ת חכם צבי סי' ע"ו.

(11) הכתב הוא אימנותי, השערים מודפסים בצוירים יפים למסגרת ובפנים בכתב תוכן הספר, מחברו — הגר"ד אופנהיים — מחזור; אב"ד ור"מ בק"ק פראג, ומצי"פ בירושלם ע"ה (עיר הקודש תוב"ב) ולפנים היה אב"ד ור"מ בק"ק נ"ש (ניקולסבורג) וכל מדינת מעהדין, ונחשב לאב"ד ור"מ בק"ק בריסק וסלוצק והגלילות יע"א.

מקשה אין כן נפש בהמה יורדת למטה מגדר השכל, ונפש בהמה לחוד ונפש אדם לחוד, ועוד דגם הזהר לא קאמר דאי אפשר לחנות שעה אחת בלא לב, אלא שכתב הלשון שלא יכלי למיקם בעלמא וכו' כוונתו ע"ד דכתיב ביהושע וימס לבבינו ולא קמה רוח באיש, אף שהיו עדיין חיים וקיימים, ויתר על כן מצינו בס' שערי שמים לאביו של הרלב"ג, ורוב דבריו מלוקטים מספר הנפש להרמב"ם, במאמר תשיעי וכתב כי ישורש התנועה הוא מן המוח לא מן הלב, והביא ראיה על זה כי פעם אחת היה לו קוף אחד והוציא הלב מתוכו והתנועע י"ב שעות, וכן נמצא תמיד באלה צידי העופות שמוציא הלב ויעופפו אחרי כן זמן מרובה, ועוד הגיד ה' אהרן באומתינו הנאמנים כי פעם אחת ראה שהוציא לב מן העוף ודלג מלמטה למעלה זמן מרובה, ואף שיש מן הפילוסופים שחולק עליו ובלאו הכי אין ראיה כל כך מדבר פילוסופים מ"מ אין כל חדש תחת השמש שימוש תלמידי חכמים שימוש רבה דפליגי תנאים ספ"ב דיומא עד היכן בודק עד חוטמו וי"א עד לבו...

ומה שכתב הריב בעיקר הנידון להתיר מטעם שהיה חתול באותו חדר ותלינן בדבר המצוי כמו בזאב שנטל הבני מעיים... ודאי שהיא מילתא דלא שכיח להיות חסרון בלב, ומה שכתב צד האוסר כבר נתפשטה הוראה במקומו ולאסור, כאלו הוא עושה ומעשה בכל יום להיות חסר לב, זה ודאי אינו כי אם ביומו של הקב"ה, ואף אחד מאלף לא ומצאתי דא"ת לידי משמע כל זמן שאני יושב על כסא הוראה ושימשתי רבותי הגאונים לא יבא לידי דין זה, והיא מילתא דלא שכיחא, אם לא באתרא דשכיחא גנבי גונבי לבבות גמיה וחתול איברא אם הריבה הזאת אוכרת בוודאי שלא זוהי ידה ועיניה מהתרנגולת ויודעת בודאי שהיה חסר לב פשוט שאין להקל מכת הסברא ואומד להכחיש...

וזאת ועוד אחרת כיון שהריבה היא בת בעלת התרנגולת כולא עלמא מודי דנאמנת, דהיא כמו בעלים עצמם, וכדאמרין כל המפקיד על דעת אשתו ובנו הוא מפקיד, והכי קי"ל לענין עירוב בבניו הסמוכים על שלחן אביהם, ואף שאמה מכחישת מ"מ אינה מכחישת בוודאי רק על פי האומד והספק, ואין ספק מוציא מידי ודאי, אכן עם היות הדבר בהעלמת עין רק שאמרה הריבה שלא ראתה שהחתול אכלה כלשון הרב המתיר נראה דעדיף כחך דהתירא, ובזה דעתם תנוח על ד' אמות של הלכה וכמ"ל שמעתתא רווחא, וכל חד וחד לפי מה דשמע ליה וסיומה קמה, ואני כתבתי בתום לבבי ובנקיון כפי כף המאזנים מאזני צדק להחזיק כל בדק, ובלב שלם על דייני ישראל.

פי המדבר היום יום ראשון לימי הגבלת גט"ת לפ"ק

דוד הקטן אופנהיים החונה בק"ק פראג יע"א.

נגד וקונטרס הזה מהאדם הכי מוסמך בדורם להגב החכם צבי בתשובה ארוכה (12) בהתחילו: אמר צבי בן יעקב אשכנזי, סבור הייתי שלא יסתפק אדם אשר בשם חכם יכונה בחיי כל בעלי חיים גשמי שהם תלויים בלב, ושבהעדרו ייעדרו בעליו, על כן באתי בקצרה בתשובתי הראשונה, ועתה רואה אני שמקצת מחכמי הארץ הזאת נסתפקו בדבר, הנה כי כן ראיתי כי טוב לפרש שיחתי ולהסיר מעלי הכפיקות שנסתפק חכם אחד על תשובתי, והנני משיב והולך על סדר הקונטרס שכתב החכם ההוא.

גיברר רבינו החכם צבי שאין חסרון הלב כחסרון אחד משאר איברים, עמקום משכן הרוח החיוני בלב, ולכן בלי לב הוא נבילה ולא רק טריפה, וכן

היא בזהר פ' שלח (קס"א ע"ב), והור"ב האלהי כמוהר"ר יצחק לוריא זצוק"ל אשר רוח אלהים דיבר בו הסכים לזה שהיא מפורסם לכל אנשי העולם שהלב הוא משכן לגופש ההקנינית, ולפי זה הלכה יש הבדל בין יתיר לב לחסר לב, כמו שאין להשוות מי שיש לו שני ראשים ששאלו במנחות ל"ז באיזה מהם מניח תפילין לחסר ראש שאינו יכול להתקם כלל, ובענין הטריפות והחיות אדם ובהמה שוין, ואשר רצה האוכר לדלק בין לב אדם ששכלו תלוי בלבו ובין שאר בעלי בעלי חיים, אין בדינו לבדות סברות מלבנו, ואם באנו לחלק איפכא, מסתברא, שהרי ר' אליעזר בעל שמועה זו האמורה בזהר מצאנו לו בראש ילקוט ומשלי היכן החכמה מצויה ר' אליעזר אומר בראש, ואף במקומו בזהר שם מוכרע שאמרו כל שייפין לא קריבין למלכא דאיהי חכמתא וסוכלתא דשריא במוחא, ואין להוציא דברי הזהר בפשט, אם במקום שהוא מדבר בעליונים וגבוה מעל גבוה דבריו חתומים וסתומים באלף עזקאין הנה בשאר הענינים דבריו פשוטים. ומה שהביא מספר "שערי שמים" שרוב דבריו מלוקטים מספר הנפש להרמב"ם שכתב כי שורש התנועה מן דומה ולא מן הלב, והביא ראיה על זה כי היה לו קוף אחד והוציא לבו והתנועה י"ב שעות, וכן נמצא תמיד וביידי עופות שמוציאין הלב ויעופפו אחרי כן זמן מרובה, תחילה טעה בזה החכם במה שראה בהקדמת הספר "אספתי מס' הנפש להרמב"ם ז"ל" ולא הבין שדבריהם אלו אינם אמורים אלא בחכמת והאלהות ולא בחכמת הטבע, והיודע והלומד מעט במיב ידע ענה שכתב בס' "שער השמים" יבענין זה הוא דעת גאלינוס שר"י, אבל אריסטוטלוס שר"י סובר שהכל תלוי בלבו, ודעת הרמב"ם ז"ל כדעת ואריסטו כידוע, ואף הסובר שהתנועה היא במוח יודע שאין החיות תלוי אלא בלב, ואותה התנועה שהתנועה הקוף י"ב שעות, וגם העופות של העופות, אם האמת אתו, אינם חיות אלא פרכוס בעלמא, תדע שבאותו ספר בעצמו כתב כי פעמים שהותכין ראש האדם וילך הגוף אח"כ דרך מוגבלת, וכשם שאין חיות בלי ראש כך בלי לב ששם מרכז החיוני ואפילו באו עדים ואמרו שלא היה לב לתרגולת אינם נאמנים דודאי סידי שקרי גינה...!

אבל להבת המחלוקת לא נכבאה, בשלילת אפשרויות הלכה זו ראו כעו"ע יסוד מקובל. בהוראה וכעקידת סעיף מן ה"שלחן ערוך" מעיקרו (13) ולא יכלו חכמי דורו לעבור על הדבר כעל שאלה פרטית שזה אוסר וזה מתיר. החכם צבי פנה גם למחותנו רבינו מאיר מאייזנשטט, אבל הוא השיב לו מה שיש לבעל דין לחלוק שלא יאמרו מחנפי רבנן אהדי, ועם כל רחשי הכבוד להחכם צבי הוא מברר שיש מציאות לחסר לב, ומאורע של המהר"ל מפרגא היה שלא נבזק מיד אלא אחרי איזה זמן שיכלו לתלות כי אדם נטל הלב, אבל אם בדקה מיד ולא זזה ידה מתרגולת ולא מצאה לב איך אפשר לה תיר מה שמפורש בפוסקים בפשיטות לאסור. (14).

(13) מענינים דברי ר"ע בספרו שאילת יעבץ ח"ב סי' כ שהביא: שמעתי מאמ"ה ז"ל בשם גדול אחר הוא בעל ספר חלקת מחוקק ז"ל, שאין אדם רשאי להורות עד שיהא בכתו לעקור ולמחוק סעיף מן השלחן ערוך, וראה עוד בשאילת יעבץ שם סי' קס"ב.

(14) תשובתו נדפסה בקיבוץ תשובות ר"מ אייזנשטט בספרו "פנים מאירות" ח"א סי' כ"ג, והוא מדגיש שם בכיתרת: למחותי הגאון מוהר"ר צבי גרין בהיותו יושב על כסא הוראה דק"ק המבורג, כלומר בעצם ימי המחלוקה, אחרי שבסוף אותה שנה חס"ט ירד החכם צבי מכסא רבנות המבורג אלטונה — ונסבך, ידענו כי רבינו החכם צבי כתב לו עוד פעם לחוק דבריו, אולם ר"מ אייזנשטט השיב שוב על דבריו ראה פנים מאירות שם סי' כ"ד והשלים דבריו בח"ב סי' קפ"ד, מענייניו בזה הם גם דברי מריבו של בעל "פנים מאירות" הוא הגר"י מייזל תאומים שכתב נגדו קונטרס בשם "פנים מסבירות" ובו נגע גם הוא בהוראה זו ראה ספר היוכל לכבוד רא"ה הרכני (פטרסבורג תרס"ט) ע' 418.

לעובי הקורה, לבירור יסודי בין מנקודת ההלכה בין מצד הפיזיולוגי נכנס תלמידו של ר' מאיר מאיינושטט, האי צורבא מרבנן צעיר לימים שלא הגיע אף עוד לשנת העשרים — רבי יהונתן אייבשיץ.

הוא הרעיש את העולם היהודי נגד פסקו זה של החכם צבי, וכעסקן בדברים פנה בשאלה לחכמי האוניברסיטה בהאלי ודרש חוות דעתם. (15). מסקנתו ההלכותית וגם דברי חכמי מדרש הרופאים הרפס אחרי שנים רבות בספרו „כרתי ופליתי“.

מראש הוא נזקק לדברי הכסף משנה שהביא החכם צבי לראיה מאשר הרמב"ם לא הביא כלל דין ניטל הלב, ולדעת רי"א לכן לא הביאה הרמב"ם לפי שלא הפך להכריע בהלכה זו אם ניטל הלב נבילה או טריפה מה שאינו מפורש בתלמוד ולא עינה מלבו רק מפי סופרים וספרים. (16). בקורת הריפה הוא מותח על נמוקי החכם צבי באמרו: דבריו תחילתן מתוק וסופן מרור, ולא יכלו בני ישראל לשותתם כי מרים הם, בהחליטו שאפילו נפתחה התרנגולת בעדים כשרים והעידו שהשיגו ולא נמצא לב עדי שקר וזמה הפריז על המדה, כי דבר זה שלא יצויר לבעל חי לחיות כלל בהעדר לב האם יש עליו קבלה, הן זה בנוי רק על יסוד הטבע והמציאות, והנה ביסודות חכמי הטבע שבנויות ע"פ הנסיון היום היתה הסכמה כך וכאשר באו אנשים שראו ההיפך או הם נוזרו אחור מהסכמתם ועשו כלל אחר, עד כי עכשיו ע"י נסיון נסוגו אחור מכל הנחות גלינוס, אריסטו וכדומה ובהרו יסודות והנחות חדשות.

והנה ברור שלפעמים יש אבר אשר למראית עין אין מראהו דומה ללב כלל ולא תואר לו כמו לב, ובכל זאת יכול למלאות תפקיד הלב בהיות בעצמותו כמו בלב, ויכולים בהמה או עוף לחיות, אלא בבהמה ודאי ומורגש בכמות אבל יבועף אין לו ממש כמות רק הוא קטן בתכלית הקטנות ויחשב רק כחתיכת אבר קטן אשר נמצא כזה הרבה, בפתיחת עוף ואין שם לב להשיגה בו שהוא היה משמש במקום לב כאשר זה ולית דאשגח ביה, הרי יש מציאות שתחיה התרנגולת והלכה הרי היא אסורה, ונכון אשר הביאו הפוסקים הלכה זו של ניטל לב טריפה, ודאי ידעו כי אי אפשר לחיות בלא לב כלל, אבל הם השעו אולי היה כמו דלדול ששימש במקום לב, והוא טריפה, וברוך שבחר במשנתם.

ולמען בירור הדברים כי תורה היא ולא יהיה גרעון במלאכת שמים, כתבתי ע"י הישיש התורני המופלא מוהר"ח העניך האלו לעשות בשמי שאלה שקורין רעזפאנוני — Response — אצל כל הרופאים בהאלי, והנה העתק אות באות מה שכתבו חכמי הרופאים, אחרי חקירה ואחרי העיון והעצה השיבו כלדקמן:

„ודא שזהו נמנעשיחיה שום בעל חי אם לא יהיה בו לב כלל או עכ"פ אבר או בשר חי שתבניתו ומתכונתו כתבנית הלב, דהיינו שי בו חלל וגם וורדים ושופכים מוכנים לתנועת הדם וסבוכו, ואם יש אבר כזה בודא אפשר שתחיה הבהמה הזאת או

(15) כן ידענו שגם בהודמנות אחרת הציע רי"א שאלה לפני חכמי האקדמיה בפראג (ראה בסוף ספרו בני אהובה ט"ו ע"ג), אם כי לא הלך אחריהם בלי בקורת (ראה ספרו תפארת ישראל עה"ל גדה סי קצ"ח סק"ה), בעזר שרי"ע לענ על חכמת הרופאים גם בשאלה פיזיולוגית ראה ספרו אנרת בקורת ובשאלת יעבץ סי' מ"ה ונ"ה.

(16) בדבריו כתב גם בעל קרבן עדה שעל הירושלמי בנויר פ"ד היא ראה שיירי קרבן שם.

העוף הזה, ויתקיים זמן רב, אע"פ שאין צורת האבר הזה דומה לצורת הלב מבחוץ, ואע"פ ישנמצא במקום אחר בחנה אם למעלה ממושב הלב או למטה ממנו או בצד אחרת ממה שדרכו להיות שם, כל זה הסכמנו ובאנו על החתום...

מסכת רבינו יהונתן דבריו באמרו: מימנו יבין כל אחד כמה צריך להיות מתון בהוראה. —

להחכמה ההיא בהיותה בשאלה אקטואלית נתפרסמה מיד, הרבה שנים כרם שנדפסה בכפר „כרית וכלית“, הרושם שעשו דברי רי"א בעולם התורני אנהנו מכירים מאשר רשם מריבו ר' יעקב מעמדין בגליון האקסמפלר מ„כרית וכלית“ שהיה בידה והנתן עכשיו בבריטיש מוזעאים בלונדון (17), שם שפך רי"ע כל חמתו ועל ראש רי"א אשר הרעיש עולם על הוראה זו „הרעשת עולם“ זו היא רק בזמן המריבה ישהסיבה הורדת החכם צבי ממשרת רבנותו ומהזקת חותנו, עוב היה החכם צבי כאחד החברים בקלוני שבאלטונא מקום למדו טרם שנתמנה לרב הקהלות, ואך אחרי איזה זמן נתקבל לאב"ד באנכסטרדם (18), וכמעט עהתיישב באמסטרדם הודרו מיד להדפיס ספרו קובץ השו"תיו, עבהן תופסות אותן התשובות שבהוראה זו ומקום הרבה יותר מכל הוציאה אהרן שבאוהו כפר, קאילו כל ההדפסה התכופה לא באה כי אם למען פרכם נמוקיו בהוראה אקטואלית זו שהורידה אותו ממשרתו והוציאה אותו ממקומו, לא יפלא איפוא שבנו על החכם צבי רי"ע בעל המפרמנט הלוהט לא יכל למחול כל הימים על כבוד אביו הגדול, ובהיותו בשנת ת"פ בפראג כעשר שנים אחרי המריבה הזאת מנע עצמו מלבוז לבית רי"א ולראות פניו.

ובכל הזדמנות פקד רי"ע על רי"א מעשהו זה (19), וגם בכתבו בקורת נמרצה על ספרו של הג"ר יעקב קמחי (20) הספר הזה הוא בעיני טרפות ובכופו הוא צביא כי שלח הפסק לרבן של בני הגולה ה"ה מרנא ורבנא הרב דומוטלא כמוהר"ר יונתן יצ"ר אשר שמעו הולך בכל המדינות. אמנם רי"א לא הסכים לדבריו, אבל העובדא כשהיא לעצמה שפנה אל רי"א בתור האבטוריטט הכי כוכבך, והתוארים שהלק לו, די היו להסב עליו כל המת רי"ע.

ובסגנונו המיוחד כותב רי"ע שדברי הקמחי המה פטפוטי דברים לא שרירן ולא דלין וכטומי מלין על גבי מילין, תחלת דברי פיהו סכלות ובבלי דעת מילין יהבר בעכרת שכלו של זה החדבר גדולות בצואר שתק ולא הראה אפילו דבר קטן בהיות דאביי. ורבא, ונדמה כאלו המפטפט הלז לא ידע ספר, כך כפזר לו רי"ע תוארים ובוטויים דוקרים ומלעיבים, ומסיים: והכל הולך אחרי החתום שקרא למורה שקר מפורסם להכריע הכף לזכותו, אבל לא השגית בו ולא פנה אליו עם שהרבה לו תוארי השוא, מפני ששכח לעטרו בזהובים עם נקודות הכסף יענה את הכל אז יתקף, ואין ארי נזהם אלא מתוך קופה של בשר אפילו של נחירה. צא ולמד מספרו שהביא בידו מה שהורו לו הערלים להתייר ערלת לב אם נמצא כדמותו בבהמה למעלה ממקום מושב הלב או

(17) העתיק בשבילי מעצם כת"י רי"ע ידידי הג"ר צבי הירש פרבר שליט"א רב בלונדון.

(18) ראה או"ח למושב ע' 14.

(19) ראה התאבקות (אלטונא תקכ"ד) דף ס"ד.

(20) ידידי הרב רי"ל פישמן הערני שעל סיבת ריב רי"ע נגר ר"י קמחי שאביא הלאה עמר ה'

בן ציון כ"ץ בספרו מוקנים אהבונן ע' 84 בהערה.

בצדדין, אלו הם המלמדים לו להורות את ישראל דת ודין, ולא לחינם הלך זריר אצל אורב הדת. (21).

אמנם משתוממים אנהנו איך קלקלה השנאה כל כך את מדת האמת של יעקב להדפיס בכפרו לדורות הה"פך ממש מן המציאות, לומר שאותו מורה היתיר חסרת לב בעוד שאחר ברור אפשריות שינוי באבר הממלא תפקיד הלב הטריף ר"א ממש כדעת ר"ע עצמו בהוראה זו. (22).

אולם כאשר קנא לכל מי שחשב אותו נוגע בכבוד אביו הגדול רבינו החכם צבי גם בהשגה על איוה הלכה פרטית או חדוש תלמודי (23) כן גם ביתר עוז תכסה השנאה בלבו מני אז מימי עלומיו לאדם שעקר כבוד בית אביו בהאמבורג, אם כי ברבות הימים הפך ר"א קרבתו, דרש בטובו ורצה להיות לו להועיל. בעברו אורח פראג כמעט שהיה לאיש, והשנאה הכבושה ללהב יצאה כאשר ירש ר"א כסא אביו ואבי אמו באה"ו, אתרנגולא ותרנגולתא חרב טור מלכא —

(21) שאילת יעבץ ח"ב סי' קמ"ו.

(22) ראה שאילת יעבץ ח"א סי' קכ"א: אמרת בא מעשה לידך תרנגולת חסרת לב ושאלתני הלכה למעשה אם יש להורות בפשיטות לקולא כמ"ס א"א הגו"ל בתשובה סי' ע"ד, תשובה: הנה באתי להצילך משגיאה, כמדומני שלא ירדת לסוף דעתו ז"ל אע"פ שנראה לכאורה מדבריי שם שאי אפשר להיות נכרא חסר לב אע"פ ברור אצלי שלא היה סומך על היתר זה לבדו אם לא היה באותה מעשה שאר צדדי היתר וכו', שבאמת היה לב אלא שהריבה לא השגיחה היטב, אבל ודאי אי אתו אפילו חד דמהימן באיסוריו וכוון ודקדק מתחילת הפתיחה ולא מצא הוא ז"ל לא היה מכחיש העד אורכא היה מוסיף בו חומר ועושתו נבילה מחיים... הרי שבעצם ההלכה הכריע ר"ע ממש כר"א (ולא הוכילו אלא אם היא נבילה או טריפה) בה שההיפוך מביאר בתשובות החכם צבי שמפורש כתב אפילו אם יבואו עדים ויאמרו שלא היה לב לתרנגולת אינם נאמנים כודאי סהדי שקרי ביניהם, שבוה נשלל בהחלט אפשריות המציאות

להלכה זו שדנו בה קדמוני הפוסקים, והן זו היתה עיקר המחלוקה, בעוד שכולם אמרו כי אם יש תלות שבנתיים נאכד הלב חולים במצוי ראה גם בהגהות מטה יהונתן לר"א עצמו ביו"ד שם, ואשר כתב ר"ע „זהו דבר יד ורחוק רחוק משימצא ולא היה ולא נברא ולא אירע כן מעולם לפ"ד שלא מצאתי כזאת בין המחברים", מפליא מאד הן כל עיקר התשובה ההיא הלא היא — לסגנונו — למי שבאת מעשה זו לידן וחפץ לדעת הלכה למעשה, וראה בתשובות מהר"ח אור זרע סי' קמ"ו שהביא פ"ע מ"ם רבות ושאלתי על תרנגולת שלא מצאו לה לב, ונבהלתי שיש בריה יכולה להיות בלא לב מוכח הטבע, ואמר לי שכודאי מצא פ"ע מ"ם רבות כו', וכאפוודי שעל המורה נבוכים ח"א סע"ג הקדמה עשירית אות כ' כתב: הריבה הם בעלי חיים שאין להם לב אבל יש להם דבר העומד במקומו ראה הגהות יד שאל יו"ד שם.

(23) ראה שאילת יעבץ סי' קנ"ו הוגד לי וראיתי בספר חדש (הוא הכנסת יחזקאל) שרצה ליישב וכו', וגנאי להאריך לוחות דברים בטלים הללו שאינם אלא דברי הדיעות, רק מפני שזה החכם בעיניו מבהיל דעת הפתאים והפעוטות ומחפה דברים אשר לא כן על רבים וגדולים ראשי המטות (כלומר שכתב בכנסת יחזקאל סי' כ"ח שהחכם צבי טעה בענין המדובר שם), שלא ידע אפילו בשיחתן הקלה וחשב אותן לסויעין בפשטות, והוא לא ידע ואשם לענות על רב לנטות, לכן הוצרכתי להודיע ולהזהיר מבעלי כנסיות שאין סופן להתקיים וכו', וכדאי להביא עדותו של אחר מתקיפי אותו הדור הגאון ר' חיים כהן רפיפורט מלבוב בהתחממו בהספידו של רבינו בעל כנסת יחזקאל (בפרו זכר החיים דרוש כ"ד) שכתב: יחדד לבבי ויתר ממקומו ואימת מות נפלה עלי על שמועה כי באה ונמס כל לב ורפו כל ידים וכל ברכים תלכנה מים איך נפל גבור ויאבדו כלי מלחמה הוא ניהו הגאון המפירסם בכל קצוי ארץ וים רחוקים כבוד מוהר"ר יחזקאל שהורה צדק והרביץ תורה בק"ט המבורג ונחקבל לאבד"ק מיץ, וזכה לחבר חיבור טהור ספרו „כנסת יחזקאל"... נהירנא כד הוינא טליא עדיין מאז נודע שמו הטוב לתריף גדול ודרשן גדול וכל זמן שמזקינים דעתם נתוספת, ואיני צריך לפרסמו בתורה כי המפורסמות אין צריכין. ראה אך גודל ענותנותו שאי אפשר לספר אפס קצתו דהאי גברא רבא, עליו ראוי ממש לומר הי חסיד הי עניו מתלמידיו של דולל...

להקטגוריה שנתחדשה

חשבנו כי פרשת העלילה כבר נחתמה, היהדות הדתית היא רגישה מאוד ומתקת כל מי שיש עליו צל של חשד בשצ"א"ת, ספרים שאין בתוכם כל דעה נפסדת מל"א מוסר ויראת שמים בכל זאת הוצאו בשביל שיש חשד שמהברם השתייך לכת זו, והיהדות והנאמנה הזו מעריצה את רבינו "הונתן אייבשיץ ולומדת מספריו לא רק הלכה ברורה כי אם גם ארחות מוסר ויראת ה', וכבר עבדו רבנן שלמא בהדיהו, שתי המשפחות התחתנו והרחוקים נתקרבו חשבנו כי אין צורך לטפל עוד בפרשה כאובה זו, ואפילו לכתוב את מאמרי הקודם.

אבל הנה בימים האחרונים נגללה מחדש פרשה זו, בראש כל חוצות גזבקות מודעות צעקניות על הרצאות, והנושא: „האם היה ר"י אייבשיץ שצא"י?" ענין ופיקנטי שימשיך קהל ויפרסם את המרצה ותגליותיו, וגם ברבי עונים המופיעים זה עכשיו, מקבה פרופ' שלום לטפל בה, חושבני איפוא שמוכרחים להזדקק שוב לברר טוב התגליות והמסקנות.

בבקורת ספר באנגלית על ר' יעקב מעמדין בקריית ספר שנה ט"ז ע' 320-338 מצא ש. מקום לפרסם חומר חדש להתרת שאלה זו, את הספר המבוקר לא ראיתי ואין זה מלעניני עכשיו להגיב על דבריו הוא ומסקנותיו, כמו כן לא אֶזְכֵּל יבביאר קמיעותיו של ר"א שבזמנו פירש אותם כותבם ועל פי דרכו ור"ע מצא ע"פ הלופי אותיות אל"ב"ס אתב"ש וכדומה רמזים לשם שבתי צבי, הדברים הם עתיקים ולא הובא כל חומר חדש לפענח ענין סגולי לקמיעה, נסכם רק „הדושי" המבקר, תגליותיו ומסקנותיו ונניח יהדברים הצדדיים וגבובי דברים.

א. בהניחו בצדק שחוקר הבא להכריע בשאלת השבתאות המיוחס לר"א צריך לחקור בספריו בשדה הקבלה שכן רק כאן היכולת בידינו להכריע לא ע"פ טכסטים קבועים... ידעתי — הוא אומר — רק את ספרו האחד בקבלה שיש בו אריכות דברים מספקת ושבוודאי יצא מתחת ידי ר"א ונמצא הוא בידינו בדפוס, הוא כתוב אמנם כולו באוריא שבתאית, בלשון השבתאים ובהסתר תבכות בבעיותיהם המיוחדות, בסוד האלהות, אבל עדיין היה אפשר לטעון שאולי לא עמד ר"א על מהותם האפיקורסית של הרעיונות שפיתח אותם באריכות רבה באגרותיו לתלמידו ר' שמעון בוכהלטר בפרעשבורג שנדפסו בשנת תרנ"א בשם ספר „שם עולם".

והנה הסגוריאא כביכול שהציע כי לא עמד ר"א על מהותם האפיקורסית של הרעיונות שפיתח אותם באריכות רבה באגרותיו הוא בלתי נכונה ולא מתקבלת על הלב כלל וכלל, גם אם נניח שיש אפשרות שאדם ישתמש בנוסחה כתומה של קמיע מבלי לדעת הנרמז בה, בחשבו מראש הן כל ענין קמיע לא להגיון ניתן היא סגולית בלי הסברה, ובכן מבלי לחקור הרבה משתמש בסגנונה, ובכל זאת כשנשאל לפענח ענינה יתכן שישתדל להכניס בה הסבר כפי חריצת שכלו, אֶבֶל לא יאומן שבעל שכל חודר לעומקו ותוכן של כל דבר בינה כר"א יכתוב אגרות בכמות של ספר שלם באריכות דברים כלליים ופרטיים ולא יעמוד כלל על הגרעין המרכזי שבדברי עצמו, והתנחות היסודיות לא תבררנה לו, זה אי אפשר, כל המלמד סגוריא כזו על ר"א מראה שאין לו מושג מהאדם שעליו הוא מדבר.

אבל מעיקרא דדינא פירכא, מאין לקח הפרופיסור הזודאות שספר זה, "זודא" יצא מתחת יד ר' יונתן, האם הדפיסו ר"א בחייו, או בגיו ותלמידיו להפסוקו אחרי פטירתו, או גם אחרי שמיטות ויובלות האם גרסם אחרי שהוזהר וקיים כתב ידו של ר"א? לא כן, כל המסופר על השתלשלות הספר הן הוא חומר לדומן, שקר בדיו מאל"ף עד תי"ו.

נחבונן נא קצת, אדם כר"א אישיות מרכזית בישראל בתקופתו, אדם שתיכר הרבה כפרים רבי הכמות — אינני מדבר על האיכות — במקצועות שונות שבהלכות עניקות, איש שהמעט בכלל לכתוב, "תשובות", לא חפץ לפזר מומנו וכחו להיות בענה לכל שואל בענינים שונים כי אם התרכז בלימודיו על הסדר, והנה אדם כמותו אם יצא מהרגלה, למי יכתוב גדול הדור כמותו, וביחוד בעניני אלהות שאין באסרין לכל אדם, הן יעריך מכתביו לחבר מוסמך מגדולי הדור כמותו, או נאמר לאחד מהאידיאולוגים של השבתאים, בכל אופן הן אי אפשר שר' יהונתן אייבשיץ ימשיך קישור מתמיד של תלופי אמרות בעניני קבלה עם בן בל"י שם.

מארי דאבוהם! ספרו נא לי מי הוא זה האיש שכל כך התקשר ר"א אתו. עמו עד כדי כך לשלוח אליו אגרות? וחבונן לא מכתב פרטי ולא תשובה מהלכת כי אם בחקר אלוה — ? הראו נא לי איפה נזכר שם "שמעון בוכהאלטר" בין תלמידיו הרבי ר' יהונתן?

נשמע השתלשלות הספר וגלוייה גרץ כותב: רעי החכם המלומד הד"ר "צחק מיועס גלה כפר בכתב יד אשר המחבר או המאסף היה תלמידו של הר"י אייבשיץ ושמו שמעון בוכהאלטר, בפרעשבורג (וקרא אותו בשם "לקט שמעוני" או "שם עולם"), לדברי מיועס השיג הוא לראשונה את הכת"י מידי הרב רבי שמעון סופר הרב בקראקא, זה האיש שמעון בוכהאלטר אסף וקבץ בשנת תק"ה כל מה שקבל מר"י אייבשיץ בכתב ובעל פה בעניני קבלה ופילוסופיה במשך עשרים שנה משנת תפ"ח"ץ וכו' וכו' (די"י גרץ-שפ"ר ח"ח ע' 627). שמעון שמועס והתגלה האחד בחר לו ר"א לעמוד עמו בקישור ושם האיש ההוא בלתי ידוע כלל מימות ר"א עד הגילוי לא בחוג התורנים ואף לא בחוג השבתאים, והאדם ההוא הוא שסגן המכתבים בדיוק גמור לא פחות ולא יותר וכאשר בא כן הלך בחושך נכסה שמו.

ומיד מי קבל אותו מיועס הכת"י? מידי הרב שמעון סופר הרב בקראקא, ואכנס היה ר"ש סופר רב בקראקא אבל הלוא נתגדל בבית אביו הרב בפרש-בורג בטח ידע את בני העיר, ור"ש סופר בהיות הכתב יד בידו אולי מירושת אבותיו האם לא ידע כלל מהוכנו ולא הכיר שום צל של שצא"ת בבעל הכפר, ואם כן הכיר וידע את תוכנו ומסדו לידים אמנות של מיועס ולא ליודעי תורה מוקירי ר"א, הרי זה מראה שידע על הקישור של ר"א עם שצא"י זה, והנה זה מוכחש מכל אנשי ביתו ומקרבי ר"ש סופר המעריך הגדול של הררי"א, ראוי שם הגדולים היוצאת ר"מ קרנגל ח"א שארית ציון (ק"כ ע"ב) ערך ר"י אייבשיץ, אלא מאי כל האגדה היא בדוית מראשה ועד סופה, אינני יודע אם בכלל חי בפרעשבורג אדם בשם "שמעון בוכר האלטר" 4), או השתמשו בשם אדם שכבר מת והם הם מוציאי הספר, הם שעשו לו "שם עולם".

מובן שכל זיפן יודע את מלאכתו ומכנים קצת מסגנון האדם שעל שמו הוא מזייף למען סמות את העינים, מדוע לאינו מזרה עשו זאת המזייפים והמוציאים? אין זה הזיוף היחיד של חבריא זו חלוצי ההשכלה שהתכלית

קדשה את האמצעים. בהודמנות אחרת נדבר על כאלו וכאלה.

ב. היחס של ר' יחזקאל לאנדא הנודע ביהודה, לר"א, הוא אומר:

„ידוע ענין האגרת של הנו"ב לממשלתו, ר"א ביקש לעזוב.

בסוף ימיו את קהלות אה"ו ופנה דרך ציר דניה למלכת אוסטריה
שתבטל את האיכור שאכרו עליו לשבת במדינת בוהמיה, בארכיון
הקהלה בפראג נמצאה אגרת או הצעת אגרת מצד הנו"ב (הדבר
לא נהדוור כל צרכו כי יש מעידים שאין חתימתו על האגרת)
ובו הוא מצטרף לכאשימים את ר"א בשבתאות, ולא בניקל
אפשר להסיר עדותו זו הצדה כמו שניסה הרב דוקס בס' אור
למושב ע' 21.

בציון שנה ששית ע' 99 חוזר הפרופ' לענין זה ומביא מאמרו
על סימונזון שהביא בשם רוננברג שכן יש חתימת הנו"ב
על החתימה אלא שנמחקה אחרי כן, ובשם מיוזם שברשימת התעור
רות של המוסד הממשלתי נרשמה בקשה של ר"א לאנדא שלא
להרשות לר"א לחזור לפראג, יש לנו איפוא עדות ברורה, לא
בלשון מטושטשת המשתמעת לכמה פנים שבעל הנודע ביהודה
חשב את ר' יונתן לשבתאי.

וידועים דברי הנו"ב שכתב בריב הגדול על הכהן שנחשד
בשבתאות בק"ק גוטיין (שליש שנה אחרי ריב הקמיעות) ודבריו
(המובאים בשו"ת ר"א פלקלש) מגלים אגב גררא את דעתו מענין
ר' יונתן; באנשים הללו לא נכשל אדם מעולם בעוון חושד בכש-
רים כי מי שחושדין יש בו, וכן גם בהערות ר' יחזקאל בשו"ת
השובה מאהבה סי' קי"א כי מעט אשר ראיתי במי שנחשד בזה
שיהיה נקי לגמרי ואם אין בו כולו יש בו מקצתו.

והנה על „מכתב בקשה" של הנו"ב יש כמעט ספרות שלמה, הרבה כבר
טיפלו בזה, עוד לא מסתלקים הצדה דברי דוקס אם מתארים אותו באירוניה
„הרב", ישנם עוד דברים שנתפרסמו אחרי ידברי סימונזון שצריכים להביא
בחישובן כמו בעתון Beilage d. Jüd. Presse No. 6 4 Feb. 1904.

הא' הפרופ' סגן את דבריו כאלו עכשיו אחרי מציאתו של מיוזם יש
לנו כבר עדות ברורה שבעל הנו"ב חשב את ר"א לשבתאי, כאלו עתה נגלה
עצם מכתבו של הנו"ב ורואים אנחנו בקשתו ונימוקיו, וזה לא נכון. מיוזם אומר
שהתעודות עצמן לא נשארו, כי אם רשימת הבקשות שבאו להמשרד הממשלתי,
ובזמן שכל עוד שאין עצם התעודות אין אנחנו יכולים להחליט דבר על חוכנו.
יוכל להיות שפחד הנו"ב שאש המחלוקת תעבור לפראג בבא ר"א שמה כבורח
מלפני רי"ע, ישנן עוד כמה אפשרויות שלא הובררו, ולנגד זה יודעים אנחנו
יחס ההערצה של הנו"ב לר"א מלבד ממכתבו בלוחות עדות והספדו בהסתלקותו
של ר"א, כי אם גם בחיים חיותו איך שקא לכבודו ראה התעודות האוטנטיות
שפרסם ליבן במאסף Jahrbuch Frankf. a. M. 1903 S. 325-6.

וביחוד יכולים אנו ללמוד על יחסו של הנו"ב לר"א מיהם אחד מתלמידיו
המובהקים שנתגדל אצלו ויצק מים על ידיו שנים רבות הוא הג"ר אלעזר פלקש.
וידוע כי ר"א פלקלש היה אחד הלוחמים בכל תוקף נגד השבתאים ופרנקאים,
והנה במסרה לנו פתקא קטנה כתובה בעצם כתב ידו שהדביק לס' עדות ביעקב
מר"ע ז"ה כתב: הנה „עדות" זו עדות שקר, והוציא לעז על גדול עולם נ"ע
לעל ש"ערי גדולי ישראל ינחו על משכבותם, וחשד אותם בדבר אשר לא היה ולא

גברא אלא למשל ולשנינה, ולא היה בהם שום שמץ מינות מהכלב שבתי צבי ומכלבים אשר סבבוהו, ומרוב שנאה וקנאה ונקימה ונטייה יתירה דובר דברים בטלים אלו שרצה למאחז פני כסא חחת אביו הגאון ז"ל, ולא עלתה בידו כי קימו וקבלו היהודים את גאון עולם, ולכן חמתו בערה בו ואש תוקד בקרבו ודבר דברים שקרים וזרים ומרים ושאר ליה מאריה כי גם הוא רב גובריה, הפתקא ההיא מסר לדפוס איש אמונים שוח"ה ונתפרסם במאסף: "Magazin", Berliner — Hoffmann VIII S. 174 ואין ספק כי הוא ידע את השקפתו של רבו המובהק שלא זוה ידו מידו כל הימים.

אמנם בתשובת הנו"ב המובאה בתשובה מאהבה סי' קי"ב מובאה האמרה „מעט אשר ראיתי במי שנחשד בזה שיהיה נקי לגמרי ואם אין בו כולו יש בו בו מקצתו, וזה למי שמעשיו סתומים וכו'“, הנה באמת לא מלבו אלא הנו"ב הבריו אלו, לפני עיני רוחו רחפה גמרא מפורשת וממנה שאב, והיא במועד קטן י"ח סע"ב שאמרו אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשהו, ואם לא עשה כולו עשה מקצתו, ואם לא עשה מקצתו הרהר בלבו לעשותו, וסיימו בגמרא שם לא אמרן אלא דלית ליה אויבים אבל אית ליה אויבים אויבים היא דאפקו לקלא, ור"א פלקלש עצמו רמז על סיסם דברי הגמרא אלו אחרי הביאו דברי הנו"ב הנזכרים שם ס"ס ח'.

ג. שאלת העומדים מצדו של רי"א, „על רבים מדידיו הנלהבים ביותר יש לומר ערבך ערבא צריך, ארבעה הם תלמידי החכמים הכי נכבדים בפראג שנחשבו לאנשי בריתו של רי"א, ר' זרח איידליץ, ר' זלמן קרוב, ר' אפרים וועלה, ור' יונה לנדסופר. על הראשון אין אנו יודעים אם האשמותיו של יעבץ נגדו נכונות, בין קרובי משפחתו של השני יש בהם הידועים כשבתאים, על שני האחרונים אנו יודעים ממסורת בני משפחתם עצמה שהאשמה עליהם נכונה, בידי נמצאה העתקה מצוואת נכדם (המשפחות) באו בקשרי שידוכין) גוטליב וועלה, והוא מתפאר בזה, מנהיגם הרוחני של השבתאים בפראג ר' יונה וועלה, „הוא בן אחיו של ר' אפרים ונכדו של ר' יונה לנדסופר זה"ה לגבי משפחת באנדי המפורסמת... וכדאי לבדוק עם מי באו צאצאי רי"א בברית הנישואין, בנו הגדול משיא את בנו יצחק לתוך משפחת ברנדייס שיש לה ייחוס שבתאי וקשרי משפחה וידידות שבתאיים הבולטים לעין, בנו ר' נתן נטע השיא את בתו לבנו של השבתאי הנלהב והמפורסם ביותר של הימים הללו ר' יונה וועלה מפראג... את בתו הבכירה השיא רי"א לבן משפחת קאסוביץ שידועה לנו כמשפחה שבתאית...“

הנה בצדק העיר הרב טביומי בהיסוד גליון ש"ישי"א שהתפרסם דנן מהפך בפליטת קולמוס אחת כל הנזכרים בלוחות עדות לשבתאים. ר' זרח איידליץ חבר בית דינו של הנודע ביהודה הוא כמו כן בספק, ר' יונה לנדסופר אחד מעמודי התורה מחבר ס' מעיל צדקה שהוזכר לשבח בנודע ביהודה הרי הוא ג"כ שבתאי, והיות שהשבתאים התחתנו רק עם בני חבורתם ורי"א השיא בתו הבכירה לאחד ממשפחת קאסוביץ מפראג ומשפחה זו ידועה לו מזכרונות ומתעודות ארכיונים שהיתה משפחה שבתאית, וגם בנו של רי"א ר' נטע השיא את בתו לבנו של „השבתאי הנלהב“ יונה וועלה מפראג ע"כ הרי מוכח בבירור שגם הרר"י היה שבתאי —

אבל אם כדבריו גם „הנודע ביהודה“ עצמו היה שבתאי, וגם ר"א פלקלש היה שבתאי —

ה„נודע ביהודה“ הרי השיא את בתו לבנו של הקצין אפרים וועלי, ראש משפחת וועלי, בסוף נ"ב כה"ת יש חדישי תורה ומנכרו של הנ"ב בן בתו של אפרים וועלי שהיה בן בנו של אפרים וועלי הראשון שהפרופ' כותב בזדאית מנהלטה עזרה שבהאי, כן, השיא הנ"ב בתו לבנו של שבתאי גמור, וממילא הנ"ב שבתאי לא פחות ור"א, ועוד יותר, הרי בזמנו של הנ"ב, היה ביתדין הצדק שלו הרב ר' ליב קאסוביץ, לפי הפרופ' דנן היתה משפחת „קאסוביץ“ משפחה שבהאית, ובכל זאת המעט שלא דחה אותו הנ"ב ממשרה כבודת זאת אלא עוד עמד עמו ביהוסי אחבה ובצל"ה פסחים מביא קושיא מהרב ר"ל קאסוביץ, וישנן גם הרבה תשובות בנ"ב להרב הזה והוא מתארז בשם „אויני הרב הגדול כוה"ר ליב קאסוביץ ראש בי"ד בכאן“. נמצא שלפי אותן הראיות המכריעות היה גם הנ"ב שבתאי. —

גם משפחת „באנדי“ כותב הפרופ' שהיתה משפחה שבתאית בבירור, ודנה הרב אלעזר פלקלש נשא אשה ממשפחת באנדי וחותרו נקרא ר' יו"ט באנדי, הרי מוכח שהרודף שבתאי זה היה בעצמו שבתאי — היש קץ לדברי רוח, והיש קצב זמדה לפסאמי מילי לפסאמי דברים, שאינם שוים אפילו טיפת דיו להתוכת עליהם.

ד. יאט אחרי כל „הוכחותיו“ אלו מסכם הוא בקורת בקרית ספר שלא נוכל להסיק כי שאלת שבתאיותו של רי"א נפתרה, הנה בציון שנה ששית ע' 96 כותב הוא כבר בההלכות וודאית שעל יסוד הוכחותיו אלו דעתו ברורה שאכן היה רי"א שבתאי, ונוסף לה חיזוק ע"י ידיעות חדשות שמהן הוא מוציא לעת עתה שתיים שיש בהן לדעתו טרד יוצא מן הכלל להבארת השאלה בכלל ולהערכת אישיותו כלאת הכתירה של רי"א, אחת מהן כבר הרצאתי למעלה בהוכחה ב' ענין בכתביקשה של רי"א לאנדא, אבל הפצצה הכי כבדת המשכל הוא זורק הפעם:

שמדתי — הוא אומר — בבקורת שלי על פירושו של רי"א שפירש אחד הקמיעות „פירוש מוסמך“ בס' לוחות העדות, פירוש זה נמצא רק בדפוס הראשון של הספר שרי"א עצמו הו"ל בשנת שור"ה לפ"ק בכל שאר הדפוסים נשמט, והנה יש בהפירוש הזה דבר מפתיע ביותר, בדף ס"ד סע"ב הוא מדבר על סוד הנחש ברמזים ככתבי האר"י ימוסיף: גם ידוע כי מט"ט שהוא בסוד דג שהוא בסוד יסוד קדושא שהוא נון בסוד יהושע בן נון ועיין „דרוש להאר"י ודריש תנינים“, והנה מקצת מרמזיו אם גם בפנים אחרות לגמרי נמצא בסוף ספר פרי עץ הייס ובשער הכוונות בדרוש קריעת י"ס, אבל מה ענין דרוש תנינים הנזכר כאן על ידם של דרושי האר"י כמקור קבלתי? לשאלה זו יש תשובה אחת בין שנרצה בין שלא נרצה בה אין בכל ספרות הקבלה ספר בשם „דרוש תנינים“ אלא ספרו של נתן העזתי אחד מספרי המופת של השבתאים.

ס' דרוש תנינים מונח לפני בתצלום של כח"י... ואי אפשר לטעון שנתעלם מהגאון רי"א אופיו השבתאי של ספר זה. לשוא תחפש זהות זאת בין מט"ט ובין הנחש בספרי תלמידיו האר"י וגם אינו נמצא כלל במאמרי הזהר שרי"א יומך עליו בהמשך דבריו.

הוא נמצא רק במקום אחד בספרי השבתאים.

נמצא איפוא שר"א הכניס לתוך הספר היחידני תוספת בעצמו לשם התנצלותו ושב"נגלה" שלו הוא דוחה את האשמת השבתאות בשתי ידיים רמזיה מפורשת לספר שכתאי של נתן הנביא בעצמו לספר שזן על אישיותו של שבתאי צבי דוקא הרי זהו בעין קריצת-עין להבריו באמונה המסותרת לאמר אל תביטו למראית העין אל תחשבו שדברי ההתנצלות כפשוטם אינם אהיות עיניים יחנני רומז לכם להידי הסגולה העומדים בארץ את הדרך הנכונה להבין את דברי — על ידי הציגאס החדש התנינים.

אין ספק שבהכנסת הרמז הזה על דרוש התנינים יש מזה מה של הרפתקנות... גם אם נניח שר' יוחנן ידע שספרים אלה לא נודעו למתנגדיו אין זה גורע הרבה מאומן להם הלא יכול היה מצא בכל זאת אחד שראה אותם במקרה ויתרע על הרבר ר"ע לא ידע על מציאותו של ס' דרוש התנינים ועל כן לא היים קול צעקה למקרא הדברים. ובכל זאת היה בזה משום הרפתקאות ימצדו של ר"א לא היה כל הכרח חיצוני להוסיף דמן זה לציון הכללי של "דרושי האר"י" אלמלא היה מכנים את הרמז הזה לא היה עולה על דעת שום אדם לחפש את מקור הלזי המש"י ומעת לכתב פנים בספרו של נתן העוזי דוקא ואם בכל זאת הוסיף את המלים שהיה בהם כדי לסכן ואותו הרי הוסיף בפשי המריץ אותו לעשית כן. חידה פסיכולוגית. אף אני אומר חידה אבל עובדה.

לא רעדה ידו של הפרופ' להאר את פאר הדורות כהרפתק' הקטן עין. וכתוב הוא בהחלטיות "אין בכל ספרי הקבלה ספר בשם דרוש התנינים" "לשוא תהששו" גם הרשה לעצמו להוסיף מלה מטמנה אחת שר"א לא כתב "ספר" דרוש תנינים. כי אם קרא בשם "דרוש תנינים" והוא נמצא ידוע בזה השם בספרי המקובלים.

אלמלא להטותי של הפרופ' אחר "תגלית" היה גם הוא עצמו יכול למצוא את "דרוש התנינים" ע"י ספר עזר משונה מסודר באלף-ביתא שבטח ישנו בספרייתו. הווא ספר "מאורי אור" למחר"מ פאפרש בארץ ישראל שהציב שם ערך מיוחד: לה תנינים מטטרון וסנדלפן ויש בקליפה ל"ב דמסאבותא וקרא עשרה תנינים וכתר חנין הגדול. גם תנינים וקראו י"ב דגוגה ותנין וגדול סמ"ל בריח תמיכין נהש בריח, גם תנינים וי"ב דבריאה אשר בקהום וכו', גם חנין הגדול וקרא ת"ת דקדוקה ובי סגפרינו ג"ה העולם מלכות עומדת עליהם, וב"קאיר בתיב" שם מציין עיין בזהר פ' בא ד"ה ליד וי"ה במאמר דרוש התנינים באריכות לחבין קצת וכו'.

גם רבינו צבי מוידעשיב בספרי "עשרת צבי" שעל חזקת השבתא בפרשת בא שם: והנה הפליג ר' שמעון בדרוש התנינים בפליאות רבות סודות ושלמים וכו'.

מביאר איפוא ש"דרושה תנינים" מקורו טהור שני דפים הללו מזהר פרשת בא ע"כ וקראו כי בפי המקובלים האמתיים ומתם גאון ישראל ויחשבו דבניו יוחנן אייבשיך זכר לברכה.